

Vezetői Számvitel Tanszék

TÉZISGYŰJTEMÉNY

Kovács Dániel Máté

**A valós érték számvitel szerepe és alkalmazása
a magyar szabályozási környezetben**

című Ph.D. értekezéséhez

Témavezetők:

Bosnyák János PhD

Baricz Rezső CSc
professor emeritus

© Kovács Dániel Máté

Tartalomjegyzék

1	Kutatási előzmények és a téma indoklása.....	2
2	Felhasznált módszerek	6
3	A felállított hipotézisek és a vizsgálat eredménye	9
3.1	Az értékhelyesbítés helye a valós érték számviteli fogalmi rendszerében	9
3.2	A valós érték választása a magyar gyakorlatban	10
3.3	A valós érték választásának motivációi	11
3.4	A valós érték mérésének módszertana	14
4	Következtetések	15
4.1	A valós érték számvitel szerepe	15
4.2	A valós érték számvitel alkalmazása	16
4.3	Javaslatok a magyar szabályozás továbbfejlesztésére	17
5	Főbb hivatkozások.....	21
6	A témakörrel kapcsolatos saját publikációk.....	26

1 A téma indoklása és a kutatás előzményei

A számvitelemélet és a számvitelszabályozás egyik központi problémája a számviteli értékelés, a számvitel mint a gazdasági jelenségek leképezésének értékhozzárendelési vetülete. Ezen értékhozzárendelés alapvető kérdése, hogy a számviteli elszámolások során, illetve az ezek alapján összeállított, a számviteli folyamat végeredményét jelentő pénzügyi kimutatásokban (számviteli beszámolóokban) milyen tulajdonságokkal rendelkező értékek alkalmazandók annak érdekében, hogy a pénzügyi beszámolás alapvető célja – a pénzügyi kimutatások felhasználóinak döntésekhez hasznosítható információkkal való ellátása – minél inkább érvényesüljön.

A számviteli szabályozás klasszikusan a bekerülési értékek (múltbeli árak) alkalmazására épül, azonban nem új keletű igény, illetve törekvés a bekerülési áras értékelés mellett, illetve helyett az aktuális piaci értékek számviteli alkalmazása. Ebbe a piaci-alapú számviteli értékelési áramlatba sorolható a – számvitelben definiált – valós értékek alkalmazására épülő valós érték számvitel.

A magyar szabályozás – összhangban a nemzetközi tendenciákkal – meghatározott vagyonelemek körében szintén lehetővé teszi a valós értéken történő értékelést, azonban ennek választását a gazdálkodó egység döntésére – számviteli politikai választására – bízta. A valós értékelés módszertanilag is egy összetett értékelési modell, amely szintén számos döntési pontot hordoz magában, így az *elméleti modell gyakorlati érvényesülése számos tényező függvénye*.

Az értekezés vizsgálati fókuszában a valós érték számvitel szerepe, illetve alkalmazása áll. A valós érték számvitel szerepén annak szabályozást, illetve a tényleges számviteli gyakorlatot alakító voltát értem, míg az alkalmazás az elméleti modell gyakorlati vetülete: mennyiben érvényesülnek a valós érték számvitel modelljének alapvető feltételezései a tényleges alkalmazás során.

Az értekezés célja tehát egyrészt annak tisztázása, hogy a valós érték számvitel milyen szerepet tölt be a jelenlegi magyar szabályozásban, illetve a magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodó egységek gyakorlatában, másrészt a valós érték számvitel gyakorlati alkalmazásának néhány szempont alapján történő vizsgálata.

A kutatás közvetlen előzményeinek a valós érték számvitel alkalmazásával foglalkozó nemzetközi kutatások, például: (Brown, Izan, & Loh, 1992), (Whittred & Chan, 1992), (Cotter & Zimmer, 1995), (Barth & Clinch, 1998), (Aboody, Barth, & Kasznik, 1999), (Lin & Peasnell, 2000), (Missonier-Piera, 2007), (Christensen & Nikolaev, 2010), (Nobes, 2011), illetve a valós értékelés módszertanát vizsgáló munkák, például: (Hunt & Hilton, 1997), (Danbolt & Rees, 2008), (Song, Thomas, & Yi, 2010) tekinthetők.

A magyar számvitelkutatási előzmények közül ki kell emelni a számviteli politikai döntésekkel, illetve az elmélet és a szabályozás összefüggéseivel foglalkozó munkákat, például: (Bosnyák, 2003), (Deák, 2006), (Lakatos, 2009), (Varga, 2009).

Az értekezés az alábbi *kutatási kérdésekre* keres választ:

- A jelenlegi magyar szabályozásban hogyan lehet körülhatárolni a valós érték számvitel érvényesülési területét?
- A magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodó egységek milyen körben, és milyen gyakorisággal alkalmazzák a valós érték számvitelt a magyar szabályok szerint készült pénzügyi kimutatásaikban?
- Milyen tényezők befolyásolják, illetve determinálják a valós értékelés alkalmazását a magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodó egységek esetében?
- A valós értékelés gyakorlati alkalmazása során milyen értékelési eljárásokkal, illetve milyen inputok alapján határozzák meg a valós értéket?

A fenti kérdések megválaszolásához elvégzendő *kutatási feladat* két részből tevődött össze. Egyrészt fel kellett tárnom a valós érték mint számviteli fogalom szabályozási, számviteleméleti és közgazdasági hátterét a szakirodalmi források, illetve a hatályos szabályozások alapján. Másrészt empirikus vizsgálat alapján képet kellett alkotnom a gyakorlati alkalmazásról, konkrétan a magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodó egységek valós értékeléssel kapcsolatos számviteli gyakorlatáról, ezen belül számviteli politikai döntéseikről, értékelési módszereikről, az azok mögött meghúzódó feltételezésekről, illetve az azokhoz felhasznált információkról.

A valós érték számvittel kapcsolatos ismeretháttér feltárása során szembesültem azzal a ténnyel, hogy a téma szakirodalmi feldolgozottsága bár igen széleskörű, a hazai irodalom viszonylag behatárolt. Ennek következtében *elsősorban a külföldi (ezen belül is angol) forrásokra tudtam támaszkodni*, igyekeztem azonban ezeket ütköztetni a magyar számviteleméleti eredményekkel, illetve szabályozási és gyakorlati tapasztalatokkal.

Az *empirikus vizsgálat* során a magyar szabályok szerint elkészített éves beszámolókból, valamint egy saját kérdőíves felmérésből származó adatok statisztikai módszerekkel történő elemzését, valamint a valós értékelésnél alkalmazott, a beszámolóban megjelenő valós értékeket alátámasztó értékelési modellek vizsgálatát végeztem el.

A hipotézisek felállításakor az előzőekben megfogalmazott *kutatási kérdésekből indultam ki*. Megközelítmódként a *pozitív számviteli* felfogást jelöltem meg, tehát a kutatás során a számvitel és a valóság egymásra hatásának vizsgálatára fókuszáltam.

Többszintű beágyazottsági probléma neveztem azt a jelenséget, hogy a számviteli problémák, kutatási kérdések elválaszthatatlanok a gazdasági és társadalmi környezettől, ami alapján arra a következtetésre jutottam, hogy a számvitelemélet-szabályozás-gyakorlat hármasa mentén szükséges a vizsgálatot lefolytatni.

A számvitel alapvetően egy normatív rendszer, amelynek *alapnormáit* az ún. mögöttes feltételezések, minőségi jellemzők, illetve alapelvek jelentik: ezek adják a számviteli modellek mint a valóság leképezéseinek értelmezési és értékelési keretét. A *számviteli mérés és értékelés* ennek a leképezésnek az értékvetületét jelenti. Az értékelési modellek két alapfogalma az alkalmazott értékelési alap (az értékkészlet elemei), valamint a hozzárendelési szabályok. Az értekezés vizsgálati fókuszában egy speciális számviteli értékelési alap, a valós érték áll.

A *valós érték fogalmának* vizsgálata alapján a valós érték mint számviteli értékelési alap legfőbb fogalmi sajátosságaként a hipotetikus tranzakciók bázisán álló piaci megközelítést emelem ki. A fogalom elméleti bázisa a mérlegalapú megközelítés, az általános egyensúlyelmélet, valamint az átfogó eredmény koncepció. Az elméleti fogalomból önmagában azonban csak részben következik a pénzügyi kimutatásokban megjelenő valós érték, így a fogalom operacionalizálása kapcsán kiemelkedő szerepet játszik a *valós érték mérésének keretrendszere*, amely alapján egy, a mérésnél felhasznált inputok által irányított hierarchikus értékelési modell vázolható fel. A hierarchia legmagasabb szintjén az adott vagyonelem aktív piacokon jegyzett ára, eggyel alacsonyabb szinten hasonló instrumentumok piaci árai, illetve egyéb piaci inputok, míg a legalacsonyabb szinten a feltételezések (modellek) alapján végzett mérések állnak.

Ugyanakkor az értékelési modellt az *alapnormák terében kell elhelyezni*. Ennek vizsgálata adott választ a modellnek, illetve alkalmazásának erősségeire és gyengeségeire, az azzal kapcsolatos lehetőségekre és veszélyekre.

A kutatási kérdések megválaszolásának, valamint a hipotézisek felállításának kiindulópontját tehát a fenti elméleti megfontolások, valamint az áttekintett nemzetközi kutatási irányok jelentették, kiegészítve a valós érték jelenlegi szabályozásban megfigyelhető terjedelmével, különös tekintettel a vizsgálat fókuszában álló magyar számviteli szabályozásra és gyakorlatra. A terjedelem mint gyűjtőfogalom három részterületet foglal magába: egyrészt a valós értéken értékelhető vagyonelemek körét, a valós értékelés alternatívitásának kérdéseit, valamint az alkalmazott elszámolási modellt.

A magyar szabályozást vizsgálva általánosságban megállapítottam, hogy a valós érték mint bizonyos vagyonelemek körében megengedett alternatív értékelési alap része a magyar szabályozási környezetnek, ugyanakkor a szabályozás által megteremtett lehetőség és a valós érték tényleges szerepének különbségét döntően befolyásolja az a tény, hogy a valós érték alkalmazása a gazdálkodó egység döntésének függvénye.

A magyar számviteli szabályozás sajátosságai közül a valós érték választásának meglehetősen korlátozott voltát, az értékhelyesbítés fogalmát, illetve az ezzel összefüggésben is jelentkező, valós érték és piaci érték fogalmának együttes jelenlétét, egymással való kapcsolatának tisztázatlan voltát emeltem ki. Ezen sajátosságok mélyebb vizsgálatának igénye vezetett közvetlenül a megfogalmazott hipotézisekhez.

2 Felhasznált módszerek

A hipotézisek ellenőrzéshez felhasznált adatok forrásai négy (3+1) csoportra oszthatók.

A társasági adóbevallásokból származó adatok (AB1 adatbázis)

Az első csoportot a Magyarországon működő vállalkozások által kötelezően benyújtott 2010. évi társasági adóbevallások (1029-es bevallások) adatai jelentik. Az időszak kiválasztását az indokolta, hogy a 2010-es adatok az elérhető legfrissebbek, és a vizsgálat alapvetően a jelenállapot felmérésére törekszik. Az ezekből származó adatokat anonimizált formában, kizárólagos kutatási céllal a Nemzeti Adó- és Vámhivatal (NAV) rendelkezésre bocsátotta. Az adatállomány 392 640 vállalkozás adóbevallásának – az azonosító adatok kivételével – valamennyi főbb adatát tartalmazza, ez cégenként 268 változó szerinti adatszolgáltatást jelent. Az adatbázis valamennyi, a társasági és osztalékadóról szóló törvény hatálya alá tartozó, kettős könyvvitelt vezető, a 2010-es adóévről bevallást benyújtó vállalkozás adatait tartalmazza, bármilyen szűkítés nélkül.

Az *AB1 adatbázis* változóira általánosságban igaz volt a meglehetősen nagy szóródás, ezért a változók leíró statisztikái közül a szóródásra kevésbé érzékeny kvantiliseket (elsősorban deciliseket) használtam. A vizsgálatok finomítása érdekében a sokaságot méretkategóriák szerint rétegeztem, ehhez a mérlegfőösszeg és az árbevétel változóit használtam fel, a kategóriák kialakításánál pedig a BCE Pénzügyi Számvitel Tanszékének 2008-as kutatásában használt sávhatárokból indultam ki.

A könyvvizsgálói kérdőíves felmérésből származó adatok (AB2 adatbázis)

Másodikként egy saját kérdőíves felmérésből származó adatokat használtam fel. A kérdőíves felmérés célcsoportja a Magyarországon nyilvántartásba vett, kamarai tagságukat nem szüneteltető könyvvizsgálók köre. A kérdések a *legutolsó befejezett könyvvizsgálati időszak gyakorlatára vonatkoztak (2011)*. A kérdőív 2012. június 25-én került kiküldésre a Magyar Könyvvizsgálói Kamara (MKVK) segítségével valamennyi, a célcsoportban szereplő könyvvizsgáló számára (2012 augusztusában 3152 fő nem szüneteltető tagja volt az MKVK-nak). A lekérdezés – leszámítva az esetleges adathibák miatti hiányokat – teljes körű volt.

Az adatok statisztikai elemezhetősége érdekében nagy, legalább 100 elemű mintát tartottam szükségesnek. Ez még a hasonló jellegű kutatásoknál megfigyelhető nem túl magas válaszadási arányt (maximum 5 %) figyelembe véve is elérhetőnek tűnt.

A beérkezett válaszok száma ezt az előzetes várakozást nem cáfolta meg, összesen 104 értékelhető válasz érkezett, ami – összesítve az egyes válaszadók által 2011-ben végzett könyvvizsgálatok számát – 1619 könyvvizsgálat alapján szerzett információt jelenít meg.

A kérdőívben a valós értékelés, illetve értékhelyesbítés, hangsúlyozottan magyar szabályok szerint készült beszámolók ellenőrzése során megfigyelt gyakorlatára kérdeztem rá. A könnyebb kitöltés, illetve a válaszadás egyértelműsége és a válaszadási hajlandóság fokozása érdekében valamennyi esetben zárt kérdésekkel dolgoztam, az egyes kérdések kapcsán állításokat fogalmaztam meg, amelyeket 1-től 6-ig terjedő gyakorisági skálán kellett minősíteni.

Az *AB2 adatbázis* jellemzően ordinális skálán mért adatokat tartalmazott, így elsősorban gyakorisági táblákat alkalmaztam az elemzés során. Ahhoz, hogy az egyes válaszok közötti különbségek a gyakoriságoknál jobban értelmezhetőek legyenek, első lépésként az adatok átskálázását végeztem el: az eredeti kérdőívben szereplő 1-6-ig terjedő gyakoriság szerinti osztályozást rendre 0-5-ig terjedőre változtattam, így biztosítva, hogy azok az esetek, amikor nem fordult elő értékhelyesbítés/valós értékelés, 0 értéket vegyenek fel. Ezeket az átkódolt gyakoriságokat összesítve pontszámokat rendeltem az egyes válaszokhoz. Következő lépésként súlyváltozókként az egyes válaszadók által végzett könyvvizsgálatok számát alkalmazva, súlyozott pontszámokat képeztem (könyvvizsgálatok száma × gyakoriság), majd az így kapott pontszámokat is összesítettem válaszonként.

A tőzsdei cégek pénzügyi kimutatásaiból származó adatok (AB3 adatbázis)

A kutatás céljából egy harmadik – kisebb – adatbázis kialakítására került sor a Budapesti Értéktőzsdén (BÉT) jegyzett gazdálkodó egységek magyar szabályok és IFRS-ek szerint készült pénzügyi kimutatásainak adataiból. Az adatbázis kialakításakor valamennyi tőzsdei cég adataiból indultam ki, amelyeknek részvényét és/vagy vállalati kötvényét 2012-ben a BÉT-en jegyzik. Ennek alapján az adatbázisba 55 cég került, azonban a minta kialakításánál fontos kritérium volt, hogy a 2011-es beszámolók adatai mind a magyar, mind az IFRS szabályok szerint rendelkezésre álljanak. Ennek következtében a mintát meg kellett tisztítani azoktól a cégektől, amelyeknek valamelyik beszámolója nem állt rendelkezésre.

Egyéb adatforrások

Az empirikus vizsgálat kiegészítő adatforrását könyvvizsgálókkal és értékelési szakértőkkel lefolytatott mélyinterjúk jelentették. Az interjúk struktúráját az AB2 adatbázis alapját jelentő könyvvizsgálói felmérés kérdőívének valós érték mérésére vonatkozó kérdései, illetve az arra adott válaszok közös értelmezése adta.

Arra kerestem a választ, hogy a gyakorlatban megvalósuló valós/piaci érték mérések: milyen módszerek alapján készülnek; van-e valamilyen általánosan elfogadott szakmai útmutató; az egyes vagyonelemek értékelésének melyek a magyar specialitásai; mennyiben van különbség az IFRS-ek szerinti, illetve a magyar beszámolás céljára készülő értékelések között; van-e gyakorlati jelentősége az értékhelyesbítés és az IFRS-ek szerinti átértékelés közötti elméleti különbségeknek?

A felmérés természetesen nem tekinthető reprezentatívnak, éppen ezért csak kiegészítő szerepet, az egyéb adatforrásokból származó adatok megerősítését vagy megcáfolását, értelmezését hivatottak elősegíteni. Ugyanakkor a szakmai standardok szerepe meglehetősen erős, így a kapott eredmények jól tükrözik az általánosan érvényesülő elveket.

A statisztikai módszerekkel vizsgálható hipotézisek tesztelése során az adatbázisok változóiból új változókat képeztem, ezek közül legfontosabban az egyes eszközcsoportok mérlegen belül súlyarányai, valamint az eladósodottság mutatói. A hipotézisek teszteléséhez klaszterelemzést, decilisek alapján elvégzett eloszlásvizsgálatot, logisztikus regressziót és nemparaméteres próbákat (Kolmogorov-Smirnov, Mann-Whitney, Friedman tesztek, Wilcoxon előjeles rangpróba) alkalmaztam.

3 A felállított hipotézisek és a vizsgálat eredménye

A felállított hipotéziseket az értekezés címében is megjelenő *szerep és alkalmazás* fogalmi köré csoportosítottam.

- A *szereppel* kapcsolatos hipotézis a magyar szabályozás egyik feltárt sajátosságából indul ki: tisztázni kívántam az értékhelyesbítés rendszerbeli helyét, kapcsolatát a valós értékeléssel.
- A *szerep és az alkalmazás* elválaszthatatlanul jelenik meg a valós értékelés választásának gyakoriságára, valamint a valós értéken értékelt vagyonelemek körére vonatkozó hipotézisek esetében.
- Az *alkalmazással* kapcsolatos kérdésekre kerestem választ a valós értékelés választásának motivációival foglalkozó hipotézisek esetében, valamint a valós érték mérésének módszertana kapcsán.

3.1 Az értékhelyesbítés helye a valós érték számvitel fogalmi rendszerében

A magyar számviteli szabályozás sajátosságaként megjelenő értékhelyesbítéssel kapcsolatban a szabályozás nem ad választ a piaci érték mérésének kérdéseire. Mivel az értékhelyesbítéssel érintett vagyonelemek köre aktív piaccal általában nem rendelkezik, így a piaci érték meghatározásához szakértői becslések szükségesek. Ebből következően a piaci érték tényleges tartalmát nem a szabályozás, hanem a gyakorlat – maga az értékelés – alakítja ki. Ennek alapján fogalmaztam meg az 1-es számú hipotézist.

H1: A magyar szabályozásban meghatározott értékhelyesbítés, illetve az értékhelyesbítés esetében definiált piaci érték a gyakorlati alkalmazás során valós értékelésnek, illetve valós értéknek feleltethető meg.

A **H1** hipotézis különleges abból a szempontból, hogy statisztikai módszerekkel nehezen vizsgálható. Ezen módszertani hipotézis vizsgálatához a magyar gyakorlatnak a bemutatott elméleti összefüggésekkel való ütköztetése szükséges. Ehhez egyrészt feltártam az értékhelyesbítés magyar szabályozása mögött meghúzódó elméleti megfontolásokat, ezeket ütköztettem egyrészt a számviteli törvény valós értékre vonatkozó szabályaival, másrészt az IFRS-ek mögöttes elveivel, valamint a szakértői mélyinterjúk alapján levont következtetésekkel.

Az empirikus vizsgálat alapján a H1 hipotézist elfogadtam.

A továbbiakban a vizsgálat fókuszában álló *valós értékelés alatt* a magyar szabályozás által definiált valós értéken történő értékelést és értékhelyesbítést értem, amely összhangban van a kapcsolódó nemzetközi kutatások – pénzügyi instrumentumok, tárgyi és immateriális eszközök valós értékelését együttesen vizsgáló – fókuszával.

3.2 A valós érték választása a magyar gyakorlatban

A magyar vállalalkozási szerkezet elaprózódottsága már önmagában is meghatározza a valós értékelés alkalmazási környezetét, mivel bizonyos méret alatt a valós értékeléssel kapcsolatos költségek és hasznok nem tudnak kiegyenlítődni. A valós értékelés meghatározott vagyonelemekre való szűkítése egy másik korlátot is magában hordoz: a vagyonszerkezet– milyen eszközökkel és kötelezettségekkel rendelkezik az adott gazdálkodó egység – alapvetően befolyásolja a valós értékelés választását. Amennyiben nem rendelkezik valós értéken értékelhető eszközökkel (és kötelezettségekkel), akkor a valós értékelés (elvileg és gyakorlatilag is) kizárt. A fentiek fényében a valós érték marginális szerepe látszik körvonalazódnival a magyar számviteli gyakorlatban – összhangban a nemzetközi tendenciákkal.

Mindezek alapján állítottam fel a 2-es, a 3-as és részben a 4-es számú hipotézist. A 2-es hipotézis, illetve annak 2 részhipotézise közvetlenül a valós értékelés tényleges alkalmazásával (választásával), míg a 3-as hipotézis a vagyonszerkezetből adódó implicit korláttal kapcsolatos.

H2: A magyar szabályozási környezetben működő vállalkozások:

- a) elenyészően kis hányada választja a valós értékelést a magyar szabályok szerint készült pénzügyi kimutatásaiban,**
- b) elsősorban a tárgyi eszközök, ezen belül is az ingatlanok esetében alkalmazzák a valós értékelést.**

H3: A magyar szabályozási környezetben működő vállalkozások eszközszerkezete determinálja, hogy a valós értékelés a vállalkozások csak kisebb hányadánál alkalmazható.

A **H2/a) részhipotézist** a korábban említett mérlegben való leképeződés (értékelési tartalék) vizsgálata alapján teszteltem, az *AB1 adatbázis* belső összefüggései (mérlegsorok és azok részletező adatai) segítségével külön megvizsgálva az adatok megbízhatóságát. A kapott eredményeket az *AB2 adatbázisból* származó adatok gyakorisági tábláival vettem össze.

A **H2/b) részhipotézis teszteléséhez** az *AB1 adatbázisból* számítható mérlegsúlyokat (az egyes eszközcsoportok mérlegfőösszeghez viszonyított aránya) klaszterelemzéssel vizsgáltam. Mivel a minta meglehetősen nagy volt, kétlépcsős eljárás mellett döntöttem: hierarchikus klaszterelemzéssel megbecsültem a kialakítandó klaszterek számát, majd ez alapján nemhierarchikus elemzést (K-középpontú módszer) futtattam. A kialakított klaszterek stabilitását diszkriminanciaelemzéssel ellenőriztem, értelmezésüket eszközszerkezetük alapján végeztem el.

A kapott eredményeket itt is összevettem az *AB2 adatbázis* megfelelő adataival az előző pontban bemutatott pontszámok alapján. A pontszámokon alapuló eredmények bár viszonylag könnyen értelmezhetőek, statisztikai magyarázóerejük kisebb, ezért az ellenőrzéséhez *Friedman próbát*, valamint, azokban az esetekben, ahol a sorrendiség vizsgálata szükséges volt, *Wilcoxon előjeles rangpróbát* alkalmaztam, külön a súlyozatlan, valamint a könyvvizsgálatok számával súlyozott változókra.

A **H3 hipotézis** tesztelését az *AB1 adatbázis* alapján két lépcsőben végeztem: egyrészt az egész sokaságra általánosan, másrészt a korábban bemutatott rétegezés alapján az egyes sávokra külön-külön. A felhasznált módszer a decilisek elemzésén alapult: azt vizsgáltam, hogy az adott, valós értéken értékelhető eszközcsoport súlya a gazdálkodók mely részénél válik el szignifikánsan 0-tól. Az értékcsökkenthető eszközök esetében a vizsgálatot kiterjesztettem mind a nettó mind a bruttó értékre annak érdekében, hogy a leírtsági fok torzító hatását kiküszöböljem. A kapott eredményeket itt is összevettem az *AB2 adatbázisból* származó adatokkal, szintén a kapott válaszok alapján számított pontszámokat felhasználva.

Az empirikus vizsgálat alapján mindkét hipotézist elfogadtam.

3.3 A valós érték választásának motivációi

Azokat a gazdálkodó egységeket vizsgálva, amelyek választották a valós értékelést, kérdésként merült fel, hogy milyen motivációk alapján történt az értékelési alap megválasztása. A nemzetközi kutatási eredmények a méret és az eladósodottság változóit emelik ki. Az eladósodottság esetében kimutatták, hogy a hitelfelvétellel kapcsolatos tőke megfelelési mutatók – kvázi adminisztratív korlátok – szintén magyarázóerővel bírtak. Az eladósodottságot a saját tőke összes forráshoz viszonyított arányával mértem, ezen belül extrém értéként jelenik meg a negatív sajáttőke-érték (és arány), amely a vállalkozás hosszabb távú működőképessége kapcsán is kérdéseket vet fel.

A magyar számviteli gyakorlatot vizsgálva az eladósodottság mellett érdekesnek tartom a gazdasági társaságokról szóló törvény szerinti tőkekövetelményeknek való megfelelést mint magyarázóváltozót is beemlíteni a vizsgálatba. Funkciója ennek is hasonló: adminisztratív korlátot jelent. A méret dimenzióját – az Európai Unióban elfogadott gyakorlatnak megfelelően – a nettó árbevétel – mérlegfőösszeg – átlagos statisztikai létszám hármából az első kettő mentén definiáltam.

A magyar szabályozás és az IFRS-ek szabályainak összehasonlításakor feltártam, hogy az IFRS-ek rendszerében a pénzügyi instrumentumok valós értékelése kötelezően alkalmazandó, valamint hogy a tárgyi és immateriális eszközök esetében a két szabályrendszer azonos módon választhatóvá teszi a valós értékelést. Ennek alapján kérdésként merül fel, a duális – IFRS-ek és magyar számviteli törvény szerinti – beszámolásra kötelezett gazdálkodó egységek különböző számviteli rendszerek szerinti értékelési eljárásainak összhangja.

A választás motivációi egy részének feltárása érdekében fogalmaztam meg az 4-es számú hipotézist, illetve ennek 3 részhipotézisét. A hipotézis nem teljes abban az értelemben, hogy csak a benne szereplő 3 tényező hatását kívánom vizsgálni, ezen felül számos egyéb motiváció is szerepet játszhat a valós értékelés választásánál.

H4: A valós értékelést választó vállalkozások körében:

- a) a méret és**
- b) az eladósodottság és ehhez kapcsolódóan a saját tőke minimális nagyságára vonatkozó követelményeknek való megfelelés magyarázó tényezője a valós értékelés alkalmazásának,**
- c) ellenben a duális beszámolásra kötelezett gazdálkodó egységeknél sem nagyobb a valós értékelés választásának gyakorisága a magyar szabályok szerint készült pénzügyi kimutatásokban.**

A **H4/a) részhipotézis** tesztelését az AB1 adatbázis adatainak már bemutatott méret szerinti kategorizálása alapján végeztem el, összehasonlítva a teljes sokaság, a valós értékelést választók és nem választók eloszlását az egyes kategóriák között. A két minta egyezőségét – a normalitás vizsgálatának Kolmogorov-Smirnov próbája után – nemparaméteres eljárással, Mann-Whitney próbával, valamint két független mintás Kolmogorov-Smirnov próbával teszteltem. Mivel az AB2 adatbázis szintén tartalmazott a valós értékelést választókra vonatkozó adatokat, itt is összevettem a két adatbázis eredményeit (ismét a gyakoriságok alapján számított pontszámok segítségével).

A **H4/b) részhipotézis** tesztelését két eladósodottsági mutató, a saját tőke – mérlegfőösszeg, valamint a saját tőke – jegyzett tőke arány alapján végeztem el. A valós értékelés saját tőkét és mérlegfőösszeget torzító (növelő) hatása miatt mindkét mutatót az értékelési tartalék nélkül számított adatokból képeztem.

Az *AB1 adatbázis* alapján elsőként megvizsgáltam, hogy mennyiben térnek el egymástól a valós értékelést választók és nem választók eladósodottsági mutatói, szintén Mann-Whitney és Komogorov-Smirnov próbával, illetve az oksági kapcsolat feltárásához megvizsgáltam a mutatók változását az értékelési tartalék vizsgálatba való bekapcsolásának hatására.

Következő lépésként a valós értékelést nem választók közül egy, a valós értékelést választókhöz méretben és eszközszerkezetben hasonló mintát választottam, és összevettem a valós értékelést választók és a képzett minta mutatószámait. A tőkehelyzet magyarázóerejének vizsgálatához bináris változós logisztikus regressziót alkalmaztam. A vizsgálatba be nem vont, egyéb valós értékelés választását befolyásoló tényezőket az *AB2 adatbázis* alapján vizsgáltam.

A **H4/c) részhipotézis** tesztelésének alapját az *AB3 adatbázis* jelentette, az ebből nyert adatok vizsgálata mellett megvizsgáltam az *AB1 adatbázisban* szereplő többségi külföldi tulajdonosú gazdálkodók valós értékelési gyakorlatát is (az alminták elkülönülését itt is Mann-Whitney, valamint Kolmogorov-Smirnov próbával ellenőriztem), valamint az *AB2 adatbázis* valós értékelés választásának okaira adott válaszokat.

Az empirikus vizsgálat alapján a H4/a) részhipotézist elfogadtam, a H4/b) hipotézist azzal a megkötéssel fogadtam el, hogy a tőkehelyzeten belül a jogszabályi tőkekövetelményeknek való megfelelés hatását nem lehetett egyértelműen leválasztani, a H4/c) részhipotézist a vizsgált minta alapján elfogadom, ugyanakkor nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a sokaság egyéb csoportokba sorolható tagjairól nem állt rendelkezésre információ.

3.4 A valós érték mérésének módszertana

Az irodalom áttekintése rávilágított, hogy valós érték nem egységes mérési modell alapján határozható meg. Elméleti tulajdonságaik alapján is elkülöníthetők a piaci-alapú és a modellalapú mérések. Az, hogy egy adott szabályozási környezetben milyen típusú mérések dominálnak, meghatározó jellemzője a valós értékelés adott szabályozásban való alkalmazásának. A valós érték mérésének ezen módszertani kérdései alapján fogalmaztam meg az 5-ös számú hipotézist.

H5: A magyar szabályozási környezetben végrehajtott valós érték mérések többségében modellalapú mérések.

A **H5 hipotézis** statisztikai módszerekkel szintén korlátozottabban tesztelhető, az *AB1 adatbázis* nem tartalmazott az ellenőrzésnél felhasználható adatokat, így a vizsgálat gerincét a könyvvizsgálói felmérésen alapuló *AB2 adatbázis*, illetve a *mélyinterjúk* jelentették.

Az empirikus vizsgálat alapján a H5 hipotézist elfogadtam, azzal a megkötéssel, hogy az összehasonlító árak mint piaci alapú inputok szerepe jelentős, ugyanakkor általánosságban jellemző ezek egyéb tényezőkkel való kiigazítása, amely az értékelést lényegében modellalapúvá teszi.

4 Következtetések

Az értekezés vizsgálati fókuszában a valós érték számvitel szerepe, illetve alkalmazása állt. A valós érték számvitel szerepén annak szabályozást, illetve a tényleges számviteli gyakorlatot alakító voltát értettem, míg az alkalmazás az elméleti modell gyakorlati vetülete: mennyire érvényesülnek a valós érték számvitel modelljének alapvető feltételezései a tényleges alkalmazás során.

Az értekezés céljaként egyrésztől annak tisztázása jelöltem meg, hogy a valós érték számvitel milyen szerepet tölt be a jelenlegi magyar szabályozásban, illetve a magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodó egységek gyakorlatában; másrésztől a valós érték számvitel gyakorlati alkalmazásának néhány szempont alapján történő vizsgálatát tűztem ki.

Az értekezés főbb eredményeit ennek megfelelően a szerep és az alkalmazás kérdései köré csoportosítva foglalom össze, valamint a levont következtetések alapján néhány, a szabályozás továbbfejlesztését célzó javaslatot fogalmazok meg.

4.1 A valós érték számvitel szerepe

A magyar szabályozásban expliciten megjelenő, a *pénzügyi instrumentumok körére szűkített valós érték számvitel* kapcsán viszonylag egyértelmű kép rajzolódik ki: a valós érték alternatív értékelési alapként jelenik meg, azonban csak a gazdálkodók elenyésző hányada választja. Valamilyen szinten ez a szabályozásban is tükröződik: a valós értékeléssel kapcsolatos szabályrendszer a számviteli törvény azon kevés részeinek egyike, amelynek szabályai az elmúlt majdnem 10 év során semmit sem változtak, jóllehet a nemzetközi szabályozás továbblépett.

Valamelyest árnyalja a képet az *értékhelyesbítés* bekapcsolása a vizsgálatba: az elvégzett vizsgálatok alapján nem tartom indokoltnak a kettő elválasztását, az értékhelyesbítés szintén a valós érték számvitel egyik megnyilvánulási formája. Az értékhelyesbítés – különös tekintettel az ingatlanokra – szignifikáns mértékben gyakoribb, mint a pénzügyi instrumentumok valós értékelése, jóllehet az értékhelyesbítés választásának aránya is alacsonynak mondható. A valós értékelés választásának gyakoriságát összehasonlítva Varga (2009) eredményeivel – figyelembe véve a két kutatás részben eltérő vizsgálati fókuszát is – nem mutatható ki alapvető változás, az akkor megfigyelt tendenciák érvényesülnek ma is mind a nagyobb, mind a kisebb gazdálkodók esetében.

Általánosságban is elmondható, hogy a valós érték szerepe az ingatlanoknál a legfontosabb. Ez már önmagában is meghatározza a valós érték számvitel magyarországi alkalmazásának főbb jellemzőit, mivel az ingatlanok esetében a jegyzett piaci árak elérhetősége korlátozott, így a valós érték mérésénél rendszerszinten az alacsonyabb szintű inputok kerülnek előtérbe.

A valós érték számvitel gyakorlatilag *marginális szerepe több okra vezethető vissza*. Egyrésztől külső adottság: a magyar vállalkozási szerkezet, tulajdonviszonyok, finanszírozási formák determinálják, hogy az alkalmazás a gazdálkodó egységeknek csak szűk körének érdeke.

Másrésztől az eszközszerkezet vizsgálata egy másik korlátozó tényezőre is rávilágított: a gazdálkodók többsége egyáltalán nem, de legalábbis jelentősebb mérlegen belüli súllyal nem rendelkezik valós értéken értékelhető vagyonelemekkel.

Ennek alapján a magyar számviteli rendszerről továbbra is azt lehet elmondani, hogy dominánsan a *bekerülési érték talaján áll*. A magyar számvitelben nem tükröződik a nemzetközi szabályozásban megfigyelhető, nem új keletű, és nem is töretlen elmozdulás a valós érték nagyobb szerepe felé. Ez a jelenség – összhangban Nobes (2011) megállapításaival – részben az óvatosság elvére épülő kontinentális számviteli gyökerekkel, másrészt – egyetértve Bosnyák (2003) következtetésével – azzal is magyarázható, hogy az adózás és a számvitel szoros összefonódásának következtében a valós értékelés kiterjesztésével (például befektetési célú ingatlanok) együtt járó nem realizált eredménytétel számos, az adózási szabályok újragondolását is igénylő jogalkotói döntést igényelnének.

Az *eszközszerkezet vizsgálata* azonban részben túlmutat magán a valós értékelésen: a méretkategóriák szerint differenciált vizsgálat eredményeit összevetve Lakatos (2009) forrásoldali vizsgálatával, látható, hogy jelentős átfedés van a valós értéken értékelhető vagyonelemekkel nem rendelkező vállalkozások, és azon vállalkozások között, ahol klasszikus hitelezői érdek nem azonosítható. Ennek alapján a magyar vállalkozások vagyonszerkezetével kapcsolatban levonható az a következtetés, hogy mind eszköz-, mind forrásoldalon szélsőséges képet mutatnak a kisebb vállalkozások: gyakorlatilag csak kötelezettségekkel és pénzeszközökkel rendelkeznek, amelyek forrását a tulajdonosokhoz kötődő tételek (saját tőke és kötelezettségek) jelentik.

4.2 A valós érték számvitel alkalmazása

Az alkalmazással kapcsolatos vizsgálat eredményei alapján megerősítést nyert, hogy a *vállalkozás mérete és a valós értékelés választása* között pozitív kapcsolat van, a nagyobb vállalkozások esetében gyakoribb a valós értékelés választása. Ezzel szemben a vizsgálatok nem igazoltak vissza egy gyakran megfogalmazott sztereotípiát: a valós értékelés választásának motivációrendszere összetettebb, *nem szűkíthető le pusztán a társasági törvény szerinti tőkekövetelményeknek való megfelelésre*.

A valós értékelést választó gazdálkodók többségének tőkehelyzete megfelel a Gt. követelményeinek, valamint a kérdőíves felmérésben is jelentős súllyal jelent meg a „tulajdonosi elvárás” mint motivációs tényező.

Természetesen nem lehet lebecsülni a tőkehelyzet rendezésére irányuló törekvés hatását, ugyanakkor a motivációrendszer feltárása további, az értekezés kereteit jóval meghaladó vizsgálatokat igényel. Elsősorban a közelebbről meg nem nevezett „tulajdonosi elvárások” pontosítása, illetve egyéb ezen túlmutató és/vagy ebben foglalt tényezők feltárására lenne szükség.

A duális beszámolással kapcsolatos tézis arra világított rá, hogy hiába állnak rendelkezésre az IFRS-ek szerinti pénzügyi kimutatások alapján a valós értékek, a magyar beszámolóknak ezek nem jelennek meg. Úgy gondolom, hogy ennek oka (nagyobb) részben az, hogy a duális beszámolásra kötelezett gazdálkodó egységeknél az IFRS-ek szerinti pénzügyi kimutatások mellett a magyar beszámoló másodlagos szerepet tölt be.

A *valós érték mérésének módszertanával* kapcsolatos vizsgálatok rávilágítottak arra, hogy a mérések a legtöbb esetben modellalapúak, ugyanakkor az eredmények több okból is csak megszorításokkal értelmezhetők. Egyrészt látni kell, hogy – bár csak a tendenciák feltárása volt a célom – a könyvvizsgálói felmérésen alapuló minta nem tekinthető reprezentatívnak, jóllehet a kapott eredményeket a mélyinterjúk is megerősítették. A modellalapú mérések túlsúlya következik abból is, hogy a valós értéken értékelt vagyonelemek között az ingatlanok szerepe domináns. Látni kell azonban, hogy a valós érték mérésének módszertana, a valós értékelés magyar sajátosságainak feltárása további vizsgálatokat igényel, amelyek azonban meghaladták a kutatás kereteit. Szükséges lenne egy megfelelően nagy mintán elemezni a konkrét valós érték méréseket, az értékelési modellek inputjait és a mögöttes módszertant, azonban az adatok megszerzése korlátokba ütközik, ugyanis az értékelési jelentések kifejezetten szenzitív adatnak minősülnek, még kutatási célra sem igazán bocsátják rendelkezésre azokat.

4.3 Javaslatok a magyar szabályozás továbbfejlesztésére

A fogalmi rendszerrel kapcsolatos első és alapvető következtetés még nem a tézisekből, hanem a magyar és az IFRS szabályok összevetéséből adódik: a magyar szabályozás a valós érték 2003-as bevezetése óta nem követte a nemzetközi szabályozás fejlődését, részletszabályaiban, de ami ennél fontosabb, fogalmi rendszerében eltér attól.

Úgy gondolom, hogy a magyar szabályozásból hiányzó egyértelmű *eladásiár-alapú megközelítés*, valamint a *valós érték hierarchia* fogalmi rendszerének átemelése szükséges, pusztán jogharmonizációs szempontból is.

A fogalmi különbségek áthidalhatók, ebből következően a módosítás nem járna a szabályok alapvető megváltozásával, így bevezetésük nem jelentene aránytalan terheket, ugyanakkor a fogalmi rendszer konzisztenciája erősödne. Igaz ez mind a valós érték definíciója, mind a hierarchikus megközelítés esetében.

A hierarchia átvételéhez kapcsolódó kérdés a *valós érték mérésének szabályozása*. Úgy gondolom, hogy egy, az IFRS 13-hoz hasonló, a korábbi gyakorlatot egységes rendszerré formáló módszertani keretrendszer szintén szükséges lenne a magyar szabályozásban is. Ezzel kapcsolatban azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy ez egyrészt a valós érték csekély szerepe, másrészt a szabályozási tradíciók folytán szétfeszítené a számviteli törvény kereteit.

A valós érték mérésének magyar sajátosságait vizsgálva sem gondolom, hogy szükséges lenne egy, az IFRS 13-tól eltérő, önálló magyar standard megalkotása a témában, ehelyett célravezetőbbnek tartanám, ha a szabályozás is megfogalmazná, hogy IFRS 13 szabályai, de sokkal inkább elvei irányadóak a magyar gyakorlat számára is.

A H1 hipotézis ellenőrzése a fogalmi rendszer mélyebb hiányosságaira is rávilágított. Egyrészt az *értékhelyesbítés* fogalma, szerepe és alkalmazása a bevezetések jogalkotói célként meghatározott inflációs számviteli megoldással szemben – vagy amellet – mára a gyakorlatban a befektetett eszközök egyedileg meghatározott valós értékre történő átértékelésének megfelelő tartalommal töltődött ki. Az értékhelyesbítéskor alkalmazott piaci érték valós értéket jelent, ugyanakkor ez a szabályozásban, ebből következően a szabályozás alapján készülő pénzügyi kimutatásokban explicit módon nem jelenik meg.

Megítélésem szerint a piaci érték és a valós érték fogalmának ilyen módon történő keveredése nem szerencsés, a piaci érték helyett helyesebb volna a valós érték alkalmazása, valamint az értékhelyesbítés szabályainak elválasztása az értékvesztés visszairásának szabályaitól.

Ugyanakkor látni kell azt is, hogy ez részben tradicionális kérdés: *a magyar számviteli gondolkodásban a valós értékelés és az értékhelyesbítés élesen elkülönül egymástól*. Az, hogy az értékhelyesbítés esetében is a valós érték kerülne definiálásra mint értékelési alap, nem jelentene változást a szabályokban, nem lenne szükséges a valós értékelés körének a kiterjesztése, az értékhelyesbítésről és a pénzügyi instrumentumok valós értékeléséről való döntés összekapcsolása.

Bár rendszeridegennek tartom a *tartós részesedések értékhelyesbítését*, és szerencsésebbnek tartanám összekapcsolni a pénzügyi instrumentumok valós értékelésével, figyelembe kell venni azt a tényt is, hogy a magyar szabályozás alapvetően egyedi beszámoló fókuszú, így a kérdés kezelése szükséges. Ez gyakorlatilag nem jelent mást, mint, hogy a szabályozásnak lehetőséget kell biztosítania az egyedi beszámolóban esetlegesen lényeges tételt jelentő tartós részesedések többi pénzügyi instrumentumtól független valós értékelésére. Ugyanakkor ezen a ponton két javaslatot tennék: egyrészt piaci érték helyett itt is valós értéket kellene értékelési alapként definiálni, másrészt szükséges lenne rendezni a valós értékelés és az értékhelyesbítés viszonyát: valós értékelés választása esetén kötelezővé téve ezen eszközcsoport valós értékelését is.

Ez olyan szempontból nem jelentene megvalósíthatatlan elvárást, hogy azokban az esetekben, amikor a valós érték megbízhatóan nem mérhető, a törvény jelenlegi szabályai is a bekerülési érték alkalmazásának kötelezettségét írják elő.

Közvetve kapcsolódik az értékhelyesbítéshez, és egyben átfogóbb kérdést jelent a szabályozásban a *beszámolási időszak utáni események hatásainak kezelése: a „mérlegkészítéskor ismert”* fordulat pontosítása, a módosító és nem módosító események fogalmának tisztázása szükséges lenne többek között az értékhelyesbítés szabályai esetében is. E kérdéskör pontos tisztázásával feloldhatóvá válnának a magyar és az IFRS szabályok közötti elméleti különbségek.

A *valós értékelés választási lehetőségként való szabályozását* a valós érték szerepével kapcsolatos tézisek alapján is helyesnek tartom. A valós értékelés kötelezővé tétele figyelembe véve a vállalkozások eszközszerkezetét, méretét és érdekhordozói körét – részben vitatkozva Varga (2009) következtetésével – nem tartom indokoltnak továbbra sem, még a nagyobb gazdálkodók körében sem. Elméleti szempontból, ha a valós érték mérése megbízható, és a hű bemutatás követelményének teljesülése mellett a relevancia javul, indokolt a valós érték választása. Ugyanakkor azt sem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy az általános célú pénzügyi beszámolás szerepe Magyarországon meglehetősen korlátozott, azon érdekhordozók hiánya miatt, akiknek elsődleges információforrását a pénzügyi kimutatások jelentik.

A disszertáció kutatási előzményeiként is szolgáló (Bosnyák, 2003) és (Lakatos, 2009) munkák is rávilágítottak, hogy a magyar szabályozási környezetben működő gazdálkodók egy jelentős hányadánál valójában az adózási célú nyilvántartásokon túl nincs szükség pénzügyi beszámolásra. Ezt a következtetést erősítette meg saját, az eszközszerkezetre vonatkozó vizsgálatom is. Az általános célú pénzügyi beszámolás fő címzettjei a tőzsdei (kis)befektetők, részvény- vagy kötvénytulajdonosok. A magyarországi tőzsdei cégek száma azonban egyrésztől igen csekély, másrésztől – főszabály szerint – IFRS-ek szerinti pénzügyi kimutatások összeállítására kötelezettek. Ebből következően a befektetői döntések meghozatalánál valószínűsíthetően ebben a körben sem kap meghatározó súlyt a magyar számviteli szabályok alapján készített beszámoló, beleértve az abban megjelenő értékviszonyokat is.

Az eladósodottsággal kapcsolatos vizsgálat világított rá a *társasági törvény szerinti tőkekövetelmények* érvényesülésének korlátaira, annak bináris volta. A valós érték kapcsán adódik a kérdés, hogy vajon helyes-e, megengedhető-e, a hitelezővédelmi célokkal mennyiben összeegyeztethető, ha az eszközök ártértékelésével, a nem realizált tőkenyereségek bemutatásával felelnek meg a gazdálkodók a tőkeelőírásoknak.

Azt gondolom, hogy az éremnek két oldala van: ha a valós érték valóban megbízhatóan lett meghatározva, a beszámolóban megjelenő érték valóban tükrözi az adott vagyonelem egyensúlyi árát, akkor a tőke megfelelés kapcsán sem kérdéses az átértékelés létjogosultsága. Ezzel szemben, ha az értékelés nem megbízható, akkor csalásról van szó, ez pedig semmilyen értékelméleti bázison nyugvó pénzügyi beszámolás esetében nem fogadható el.

Ugyanakkor azt is látni kell, hogy a valós érték definíció szerint nem likvidációs érték, önmagában nem biztosítja a hitelezők kielégítését. A tőkekövetelmények szabályozásával kapcsolatban felvetődik, hogy szükséges-e a jegyzett tőke arányában meghatározott, gazdálkodási formánként differenciált szabályozás. *Az elvégzett vizsgálatok alapján ennek létjogosultságáról nem tudtam meggyőződni.* A negatív – esetleg a törvényben a jegyzett tőke nagyságára előírt minimális összeget el nem érő – sajáttőke-érték gyakorlatilag ugyanazt a funkciót lenne képes betölteni.

5 Főbb hivatkozások

- AAA. (1971). Report of the Committee on Foundations of Accounting Measurement. *The Accounting Review*, Vol. 46, Committee Reports: Supplement to Volume XLVI, pp. 1+3-48.
- Abdel-Magid, M. F. (1979). Toward a Better Understanding of the Role of Measurement in Accounting. *The Accounting Review*, Vol: 54 No: 2 , pp. 346-357.
- Aboody, D. E., Barth, M. E., & Kasznik, R. (1999). Revaluations of fixed assets and future firm performance: Evidence from the UK. *Journal of Accounting and Economics* 26 (1999), pp. 149-178.
- Alexander, S. S. (1962). Income measurement in a dynamic economy. In W. T. Baxter, & S. Davidson (szerk.), *Studies in Accounting Theory*. Homewood, Richard D. Irwin Inc.
- Ball, R., & Brown, P. (1968). An Empirical Evaluation of Accounting Income Numbers. *Journal of Accounting Research*, 3, pp. 159-178.
- Baricz, R. (1994). *Mérlegtan*. Budapest: Aula.
- Baricz, R., & Róth, J. (2003). *Könyvviteltan*. Budapest: Aula.
- Barth, M. E. (1994). Fair value accounting: Evidence from investment securities and the market valuation of banks. *The Accounting Review* 69, pp. 1-25.
- Barth, M. E. (2000). Valuation-based accounting research: Implications for financial reporting and opportunities for future research. *Accounting and Finance*, 40, pp. 7–31.
- Barth, M. E. (2011). To Fair Value, or Not? *Presentation - AMIS Conference Bucharest June 2011*, <http://cig.ase.ro/amis2011/fisiere/Barth%20AMIS%202011%20Plenary.pdf>.
- Barth, M. E., & Clinch, G. (1998). Revalued Financial, Tangible, and Intangible Assets: Associations with Share Prices and Non-Market-Based Value Estimates. *Journal of Accounting Research*, Vol. 36, *Studies on Enhancing the Financial Reporting Model (1998)*, pp. 199-233.
- Barth, M. E., & Landsman, W. R. (1995). Fundamental Issues Related to Using Fair Value Accounting for Financial Reporting. *Accounting Horizons* Vol. 9. No. 4. December 1995, pp. 97-107.
- Barth, M. E., Beaver, W. H., & Landsman, W. R. (2001). The Relevance of the Value Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting: another view. *Journal of Accounting and Economics* 31, pp. 77-104.
- BCE Pénzügyi Számvitel Tanszék. (2008). Tanulmány a számviteli és adózási adminisztráció egyszerűsítéséről (Kézirat).
- Beaver, W. H. (1998). *Financial Reporting: An Accounting Revolution*. Engelwood Cliffs: Prentice-Hall.
- Beaver, W. H., & Demski, J. S. (1979). The Nature of Income Measurement. *The Accounting Review*, Vol. 54, No. 1 (Jan., 1979), pp. 38-46.
- Bedford, N. M. (1968). The Foundations of Accounting Measurement. *Journal of Accounting Research*, Vol. 6, No. 2 (Autumn, 1968), pp. 270-282.
- Beke, J. (2010). A számvitel globalizálódása és harmonizálódása a regionális (EU) és a nemzetközi vizsgálatok tükrében. *Külgazdaság* 54. évf. 5-6. sz., pp. 81-101.
- Bélyácz, I. (2002). Adalékok a gazdaságtudományi amortizáció tartalmának tisztázásához. *Közgazdasági Szemle*, XLIX. évf., 2002. szeptember, pp. 741-759.

- Bernard, V. L. (1993). Discussion of An Investigation of Revaluations of Tangible Long-Lived Assets. *Journal of Accounting Research, Vol. 31, Studies on International Accounting (1993)*, pp. 39-45.
- Biddle, G. C., & Choi, J. H. (2006). Is Comprehensive Income Useful? *Journal of Contemporary Accounting & Economics, Volume 2, Issue 1, June 2006*, pp. 1-32.
- Bordáné, R. M. (1990). *A gazdasági társaságok pénzügyi megítélése*. Budapest: KJK.
- Boros, J., Bosnyák, J., & Kováts, E. (szerk.). (2006). *Az IFRS-ek rendszere*. Budapest: MKVK OK.
- Bosnyák, J. (2003). Számviteli értékelési eljárások hatása a vállalkozások vagyoni, jövedelmi és pénzügyi helyzetére. *PhD értekezés, Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetem*.
- Bosnyák, J. (2004). Valós értékelés a magyar és a nemzetközi szabályozásban. *Számvitel, adó, könyvvizsgálat 46. évf. 10. sz.*, pp. 435-440.
- Brief, R. P. (1982). Hicks on accounting. *The Accounting Historians Journal 9 (1)*, 101-111.
- Bródy, A. (1990). Mennyi az ennyi? - Bevezetés a gazdasági mérések elméletébe. *Közgazdasági Szemle, XXXVII. évf., 5. sz.*, pp. 521-537.
- Bromwich, M., Macve, R., & Sunder, S. (2010). Hicksian Income in the Conceptual Framework. *Abacus, Vol. 46, No. 3*, pp. 349-376.
- Brown, P. D., Izan, H. Y., & Loh, A. L. (1992). Fixed Asset Revaluations and Managerial Incentives. *ABACUS, Vol. 28, No. 1*, pp. 36-57.
- Cairns, D., Massoudi, D., Taplin, R., & Tarca, A. (2011). IFRS fair value measurement and accounting policy choice in the United Kingdom and Australia. *The British Accounting Review 43*, pp. 1-21.
- Canning, J. B. (1929). *The Economics of Accountancy*. New York: Ronald Press.
- Chambers, R. J. (1976). The Possibility of a Normative Accounting Standard. *The Accounting Review, Vol. 51, No. 3*, pp. 646-652.
- Chambers, R. J. (1991). Metrical and Empirical Laws in Accounting. *Accounting Horizons, Vol. 5. No. 4.*, pp. 1-15.
- Chambers, R. J. (1998). Wanted: Foundations of Accounting Measurement. *Abacus, Vol. 34, No. 1., 1998*, pp. 36-47.
- Christensen, H. B., & Nikolaev, V. (2010). Does fair value accounting for non-financial assets pass the market test? *The University of Chicago Booth School of Business Working Paper No. 09-12*. http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1269515.
- Cotter, J., & Zimmer, I. (1995). Asset Revaluations and Assessment of Borrowing Capacity. *ABACUS, Vol. 31, No. 2*, pp. 136-151.
- Danbolt, J., & Rees, W. (2008). An Experiment in Fair Value Accounting: UK Investment Vehicles. *European Accounting Review 17 (2)*, pp. 271-303.
- Deák, I. (2006). A megbízható és valós összkép érvényesülési környezete a hazai és nemzetközi számviteli szabályozásban. *PhD értekezés, Szegei Tudományegyetem*.
- Demski, J. S. (1973). The General Impossibility of Normative Accounting Standards. *The Accounting Review, Vol. 48, No. 4*, pp. 718-723.
- Demski, J. S., Felligham, J. C., Ijiri, Y., & Sunder, S. (2002). Some Thoughts on the Intellectual Foundations of Accounting. *Accounting Horizons, Vol. 16 No. 2*, pp. 157-168.

- Dichev, I. D. (2008). On the Balance Sheet-Based Model of Financial Reporting. *Accounting Horizons Vol. 22, No. 4*, pp. 453-470.
- Diewert, W. E. (1996). The Measurement of Business Capital, Income and Performance. *Working Paper - University of British Columbia*, <http://www.oecd.org/dataoecd/9/28/2666968.pdf>.
- Garajszki, Z. (Szerk.). (2004). *A számviteli törvény magyarázatata 2004-2005*. Budapest: HVG ORAC.
- Glover, J. C., Ijiri, Y., Levine, C. B., & Liang, P. J. (2005). Separating facts from forecasts in financial statements. *Accounting Horizons, Vol. 19 No. 4.*, pp. 267-282.
- Hague, I. P. (2007). The case for fair value. In P. Walton (Szerk.), *The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting* (old.: pp. 32-45). London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Hicks, J. R. (1978). *Érték és tőke*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Hitz, J. M. (2007). The Decision Usefulness of Fair Value Accounting - A Theoretical Perspective. *European Accounting Review, Vol. 16, No. 2*, pp. 323–362.
- Holthausen, R. W., & Watts, R. L. (2001). The Relevance of the Value Relevance Literature for Financial Accounting Standard Setting. *Journal of Accounting and Economics 31*, pp. 3-75.
- Hunt, D., & Hilton, D. (1997). *Property Companies*. London: ICAEW.
- IASB-FASB. (2008). Conceptual Framework Project, Phase C: Measurement, Milestone I Summary Report - Inventory and Definitions of Possible Measurement Bases.
- IASB-FASB. (2010). Conceptual Framework for Financial Reporting: The Reporting Entity - Proposed Statement of Financial Accounting Concepts.
- Ijiri, Y. (1965). Axioms and structures of conventional accounting measurement. *The Accounting Review, Vol. 40, No. 1*, pp. 36-53.
- Ijiri, Y. (1975). *Theory of Accounting Measurement - Studies of Accounting Research*. AAA.
- Keynes, J. M. (1965). *A foglalkoztatás, a kamat és a pénz általános elmélete*. Budapest: Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.
- Königsgruber, R. (2010). A political economy of accounting standard setting . *Journal Of Management And Governance Volume: 14 Issue: 4* , pp. 277-295.
- Lakatos, L. P. (2009). A számvitel szabályozása, és a pénzügyi kimutatások hasznosságának megítélése. *PhD értekezés, Budapesti Corvinus Egyetem*.
- Landsman, W. R. (2007). Is fair value accounting information relevant and reliable? Evidence from capital market research. *Accounting and Business Research Special Issue: International Accounting Policy Forum*, pp. 19-30.
- Laux, C., & Leuz, C. (2009). The crisis of fair-value accounting: Making sense of the recent debate. *Accounting, Organizations and Society 34*, pp. 826–834.
- Lev, B., & Zarowin, P. (1999). The Boundaries of Financial Reporting and How to Extend Them. *Journal of Accounting Research, Vol. 37*, pp. 353-385.
- Liang, P. J. (2001). Recognition: an information content perspective. *Accounting Horizons, 15 (3)*, pp. 223-242.
- Lin, Y. C., & Peasnell, K. V. (2000). Fixed Asset Revaluation and Equity Depletion in the UK. *Journal of Business Finance & Accounting. 27 (3) & (4). April/May 2000*, pp. 359-394.

- Littleton, A. C. (1929). Value and Price in Accounting. *The Accounting Review*, Vol. 4 No. 3, pp. 147-154.
- Lukács, J. (2009). Kiemelt könyvvizsgálati feladatok gazdasági krízis idején . *Számvitel, adó, könyvvizsgálat*, 51. évf. 3. sz., pp. 100-104.
- Lukács, J., & al. (2002). *Okleveles könyvvizsgálók továbbképzésének oktatási anyaga*. Budapest: MKVK.
- Madarasiné, S. A. (2009). A pénzügyi kimutatások valóságtartalma a környezeti információk tükrében. *PhD értekezés, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem*.
- Mattessich, R. (1956). The Constellation of Accountancy and Economics. *The Accounting Review*, Vol. 31, No. 4, pp. 551-564.
- Mattessich, R. (1957). Towards a General and Axiomatic Foundation of Accounting with an Introduction to the Matrix Formulation of Accounting Systems. *Accounting Research*, Vol. 8. No. 4., pp. 328-355.
- Missonier-Piera, F. (2007). Motives for Fixed Asset Revaluation: An Empirical Analysis with Swiss Data. *The International Journal of Accounting*, Vol. 42 (2), pp. 186-205.
- Muller, K. A., Riedl, E. J., & Sellhorn, T. (2011). Mandatory Fair Value Accounting and Information Asymmetry: Evidence from the European Real Estate Industry. *Management Science*, Volume 57 Issue 6, June 2011, pp. 1138-1153.
- Musvoto, S. W. (2011). Introducing The Representational Measurement Project In Accounting. *Journal Of Applied Business Research* 27 (5), pp. 97-112.
- Nobes, C. (2003). *Liabilities and their Measurement in UK and International Accounting Standards*. London: ACCA.
- Nobes, C. (2011). IFRS practices and the persistence of accounting system classification. *ABACUS Vol. 47, Issue 3*, pp. 267-283 .
- Nobes, C., & Parker, R. (2010). *Comparative International Accounting*. Harlow: Prentice Hall.
- Ohlson, J. A. (1995). Earnings, Book Values, and Dividends in Equity Valuation. *Contemporary Accounting Research* 11, pp. 661-687.
- Ohlson, J. A. (2005). On Accounting-Based Valuation Formulae. *Review of Accounting Studies* 10, pp. 323–347.
- Orbach, K. N. (1978). Accounting as a Mathematical Measurement Theoretic Discipline. *PhD Dissertation, Texas A&M University*.
- Paik, G. (2009). The Value Relevance of Fixed Asset Revaluation Reserves in International Accounting. *International Management Review Vol. 5 No. 2* , pp. 74-81.
- Paton, W. A., & Littleton, A. C. (1940). *An Introduction to Corporate Accounting Standards*. Sarasota: American Accounting Association.
- Perry, J., & Nölke, A. (2006). The Political Economy of International Accounting Standards. *Review of International Political Economy*, Vol. 13, No. 4, pp. 559-586.
- Róth, J., Adorján, Cs., Lukács, J., & Veit, J. (2008). *Pénzügyi számviteli*. Budapest: MKVK OK.
- Róth, J., Adorján, Cs., Lukács, J., & Veit, J. (2010). *Számvitel speciális kérdései*. Budapest: MKVK OK.
- Schuetze, W. P. (2001). What Are Assets and Liabilities? Where Is True North? *ABACUS*, Vol. 37, No. 1, pp. 1-25.

- Shortridge, R. T., & Smith, P. A. (2009). Understanding the changes in accounting thought. *Research in Accounting Regulation* 21, pp. 11–18.
- Somogyiné, K. E. (2008). A pénzügyi beszámolás jövője az IFRS-ek tükrében - A kockázatok megjelenítése a számvitelben. *PhD értekezés, Pannon Egyetem.*
- Song, C. J., Thomas, W. B., & Yi, H. (2010). Value Relevance of FAS No. 157 Fair Value Hierarchy Information. *The Accounting Review*, Vol. 85, No. 4, pp. 1375-1410.
- Staubus, G. J. (1985). An Induced Theory of Accounting Measurement. *The Accounting Review*, Vol. 60, No. 1, pp. 53-75.
- Stevens, S. S. (1946). On the Theory of Scales of Measurement. *Science, New Series*, Vol. 103, No. 2684, pp. 677-680.
- Sunder, S. (1988). Political economy of accounting standards. *Journal of Accounting Literature* 7, pp. 31-41.
- Sunder, S. (2008). Econometrics of Fair Values. *Accounting Horizons*, Vol. 22, No. 1, pp. 111-125.
- Tippet, M. (1978). The Axioms of Accounting Measurement. *Accounting and Business Research*, Autumn 1978, pp. 266-278.
- Varga, I. (2009). A valódiság elvének érvényesülése a magyar számviteli rendszerben. *PhD értekezés, Nyugat-Magyarországi Egyetem.*
- Vehmanen, P. (2007). Measurement in accounting and fair value. In P. Walton (Szerk.), *The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting* (old.: 152-180). London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Vickrey, D. W. (1970). Is Accounting a Measurement Discipline? *Accounting Review*, 45 (4), pp. 731-742.
- Walker, R. G., & Jones, S. (2003). Measurement: A way forward. *ABACUS*, Vol. 39, No. 3, pp. 356-374.
- Walton, P. (2007). The nature of fair value. In P. Walton (Szerk.), *The Routledge Companion to Fair Value and Financial Reporting* (old.: pp. 3-8). London: Routledge/Taylor & Francis Group.
- Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1978). Towards a Positive Theory of the Determination of Accounting Standards. *The Accounting Review*, Vol. 53, No. 1, pp. 112-134.
- Watts, R. L., & Zimmerman, J. L. (1990). Positive Accounting Theory: A Ten Year Perspective. *The Accounting Review*, Vol. 65, No. 1, pp. 131-156.
- Whittington, G. (2010). Measurement in Financial Reporting. *ABACUS*, Vol. 46, No. 1, 2010, pp. 104-110.
- Whittred, G., & Chan, Y. K. (1992). Asset Revaluations and the Mitigation of Underinvestment. *ABACUS*, Vol. 28. No. 1, pp. 58-73.
- Willet, R. J. (1988). An Axiomatic Theory of Accounting Measurement - Part II. *Accounting and Business Research* 19 (73), pp. 79-91.
- Yuan, M., & Liu, H. (2011). The Economic Consequences of Fair Value Accounting. *Accounting, Economics, and Law: Vol. 1: Iss. 2*, Article 1.
- Zeff, S. A. (1999). The Evolution of the Conceptual Framework for Business Enterprises in the United States. *Accounting Historians Journal*, Vol. 26, No. 2, pp. 89-131.
- Zeff, S. A. (2005). The Evolution of U.S. GAAP: The Political Forces Behind Professional Standards. *The CPA Journal*, 75 (2), pp. 18-29.

6 A témakörrel kapcsolatos saját publikációk

Referált szakmai folyóirat

- 1) Kovács Dániel Máté [közlésre elfogadott]: Mérés és értékelés a számvitelben. *Vezetéstudomány (Várható megjelenés: 2013.)*
- 2) Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely [2012]: A vállalati likviditásmenedzsment számviteli támogatása. *Vezetéstudomány 43. 2012/október*, pp. 19-35.
- 3) Kovács Dániel Máté [2012]: A valós értékelés új keretrendszere a nemzetközi pénzügyi beszámolásban. *Hitelintézeti Szemle 2*, pp. 161-181.
- 4) Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely [2012]: A számvitel és az adózás kapcsolata – nemzet(köz)i példák. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 7-8*, p. 345. Teljes tanulmány: www.szak-ma.hu
- 5) Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely [2012]: A számvitel és az adózás lehetséges összefüggései. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 4*, p. 181. Teljes tanulmány: www.szak-ma.hu
- 6) Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely [2011]: A kkv-eknek szóló IFRS-ek Magyarországon. *Számvitel, Adó, Könyvvizsgálat 2011/6.*, pp. 280-284.

Egyéb

- **Tankönyvrészlet, jegyzet**

- 1) Kovács Dániel Máté [2012]: *Sajátos fizetési formák*. In: Róth József [szerk]: *Mérlegképes továbbképzés 2012.* MKVK OK, Budapest. pp. 17-36.
- 2) Baricz Rezső – Gyenge Magdolna – Joó Ágnes – Kovács Dániel Máté [2011]: *Számviteli beszámolók - Jegyzet és Feladatgyűjtemény*. Saldo Zrt., Budapest.

- **Folyóiratcikk**

- 1) Kovács Dániel Máté [2011]: Céltartalékok az éves beszámolóban. *Számviteli Tanácsadó 3.*, pp. 2-12.
- 2) Kovács Dániel Máté – Mohl Gergely [2010]: A származékos ügyletek számvitele. *Számviteli Tanácsadó 6.*, pp. 2-15.
- 3) Kovács Dániel Máté [2010]: A valós [piaci] értéken történő értékelés alapvető szabályai. *Számviteli Tanácsadó 4.*, pp. 2-11.
- 4) Kovács Dániel Máté [2010]: Weboldalak értékelése számviteli megközelítésben II. *Számadó 2.*, pp. 8-12.
- 5) Kovács Dániel Máté [2010]: Weboldalak értékelése számviteli megközelítésben I. *Számadó 1.*, pp. 11-15.
- 6) Kovács Dániel Máté [2007]: A valós érték mérésének problémái és az amerikai válasz. *Számadó 5.*, pp. 7-13